

Mohu rozšířiti duši?

100 let anthroposofického umění ve střední Evropě

Kann ich die Seele weiten?

Anthroposophische Kunst: Eine Revision nach 100 Jahren

Kunstmuseum Olmütz

Muzeum moderního umění Olomouc

Obsah / Inhalt

**100 let anthroposofického umění ve střední Evropě /
Anthroposophische Kunst: Eine Revision nach 100 Jahren**

**Výstavní koncept Gesamtkunstwerk /
Ausstellungskonzept Gesamtkunstwerk**

Okruh / Umfang

Katalog

Instituce a kurátoři / Institution und Kuratoren

Kontaktní adresy / Kontaktadressen

100 let anthroposofického umění ve střední Evropě

Podle kurátorů Markuse Brüderlina (Kunstmuseum Wolfsburg) a Ulrike Groosové (Kunstmuseum Stuttgart) zpřístupňuje výstava Rudolf Steiner a současné umění, stejně jako výstava Rudolf Steiner a Alchymie všednosti (Vitra Design Museum) „jeden z největších pokladů, který ještě spočívá u paty 20. století“. Tato dvojvýstava představuje početné kulturněhistorické dokumenty z dob vzniku anthroposofického designu, architektury, eurhythmie, waldorfské pedagogiky a dalších uměleckých projevů a dokumentuje i jistý vliv Rudolfa Steinera na současné umění – ale kupodivu se divák nedozví téměř nic o anthroposofickém umění (současnosti), tedy o všech výtvarných umělkyních a umělcích, kteří pracovali spolu s Rudolfem Steinerem (anebo jej následujíce). Pouze pražské DOX centrum současného umění doplnilo wolfsburskou výstavu několika díly českých anthroposofických umělců, Hilde Pollakovou, Richardem Pollakem-Karlinem, Josephem Prinkem a Rudolfem Michalíkem.

Kdo měl možnost nahlédnout do soukromých sbírek, i do sbírek Goetheana a do Archivu Rudolfa Steinera v Dornach, jistě dá kurátorům Brüderlinovi a Groosové za pravdu: skutečné „poklady ještě leží u paty 20. století“ – vždyť v centru anthroposofického hnutí v Dornachu u Basileje existovala v jeho počátcích umělecká kolonie, kde se objevila vlastní škola umění a designu. Kdo nenahlédl do „pokladnic“ anthroposofického umění, mohl by k němu chovat skepsi, do té míry do jaké je obeznámen s uměleckou praxí anthroposofických institucí. V jakém množství a v jaké kvalitě jsou tato umělecká díla k dispozici? Jaké umělecké osobnosti působily v Dornachu a v dalších anthroposofických centrech? Proč zůstala jejich tvorba dalekosáhle neznámá? Proč se anthroposofické umění nevčlenilo do paradigmatického rámce moderny, jejich teoretiků a jejího uměleckého trhu? A jaký obsah, jaké stylistické zvláštnosti mělo anthroposofické umění ve 20. století?

V dosavadní uměleckohistorické literatuře se zkoumá téměř

výhradně případ významných pionýrů moderny (jakými byli například Kandinsky, Mondrian, Itten) a jejich alespoň dočasně afinity k různým tehdejšími duchovním učitelům (Steiner, Leadbeater, Mazdasnan, ad.). Otázka jak dalece se tyto umělci dočasně inspirovali výhradně učením Rudolfa Steinera byla zohledněna již mnohokrát, ovšem nikdy v případě těch umělců, kteří chtěli tvořit otevřeně deklarované anthroposofické umění v Dornachu v úzkém kruhu kolem Rudolfa Steinera anebo jej následujícíce – a stavěli se tím proti duchu moderny. O jaké umělecké osobnosti šlo? Jak velký byl okruh umělců kolem Rudolfa Steinera a jak velký počet následovníků Steiner zanechal?

Prověříme-li stav bádání zjistíme, že neexistuje ani jediná publikace, která by na tyto otázky dokázala dát odpovědi, ani jediná výstava, která by představila v přehledu nejvýznamnější anthroposofické umělce 20. století. Přestože vyšlo množství uměleckých monografií – zpravidla v anthroposofických nakladatelstvích – , avšak nevyšla ani jediná větší souhrnná publikace. Naše výstava chce ostatně poprvé ozřejmit anthroposofické umění ve středoevropské dimenzi, a to do té míry v jaké jsou významní anthroposofičtí tvůrci zastoupeni kromě Švýcarska, Německa a Rakouska i v českých zemích a v Polsku v Maďarsku. Ve velkoryse rozprostřeném přehledu ukážeme anthroposofické umění v chronologickém rozpětí od položení základního kamene prvního Goetheana v roce 1913 až po současnost – se zvláštním zřetelem k někdejšímu politickému napětí mezi Západem a Východem. Koncepce výstavy rozvíjí tihnutí anthroposofie ke Gesamtkunstwerku: budou představeny architektonické modely, design, umělecké řemeslo, sochařství, grafika a malířství, stejně jako oblečení, hračky, hudební nástroje a další anthroposofica. Celosvětově poprvé přiblíží tato výstava rozsáhlý vhled do mimořádné mnohotvárnosti anthroposofického umění a umění života.

Reinhold J. Fäth (Apolda)
David Voda (Olomouc)

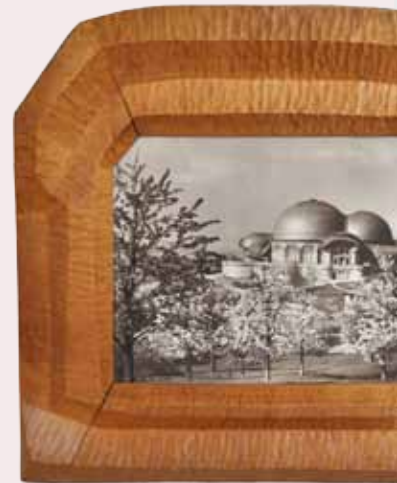
Anthroposophische Kunst: Eine Revision nach 100 Jahren

Laut Markus Brüderlin (Kunstmuseum Wolfsburg) und Ulrike Groos (Kunstmuseum Stuttgart) eröffneten die Ausstellungen Rudolf Steiner und die Kunst der Gegenwart sowie Rudolf Steiner und die Alchemie des Alltags (Vitra Design Museum) den „Zugang zu einem der größten Schätze, der noch am Fuße des 20. Jahrhunderts lagert.“ Die Doppelausstellung präsentierte zahlreiche kulturhistorische Dokumente aus der Entstehungszeit des anthroposophischen Designs, der anthroposophischen Architektur, der Eurythmie, der Waldorfpädagogik, et cetera und dokumentiert gewisse Einflüsse Rudolf Steiners auf die Kunst der Gegenwart, – aber erstaunlicherweise erfahren die Besucher so gut wie nichts über anthroposophische Kunst (weder der Gegenwart noch der Vergangenheit), d.h. über all die bildenden Künstlerinnen und Künstler, die zusammen mit Rudolf Steiner und in seiner Nachfolge wirkten. Einzig das DOX Centrum für Gegenwartskunst in Prag ergänzte die Wolfsburger Ausstellung mit einigen wenigen Werken der tschechischen anthroposophischen Künstler Hilde Polack, Richard Pollak-Karlin, Joseph Prinke und Rudolf Michalik.

Wer Einblick in private Sammlungen, in diejenigen des Goetheanum und des Rudolf Steiner Archivs in Dornach nehmen konnte, wird den Kuratoren Brüderlin und Groos beipflichten: es lagern noch veritable „Schätze am Fuße des 20. Jahrhunderts“ – war doch das Zentrum der anthroposophischen Bewegung in Dornach bei Basel in seinen Anfängen eine Künstlerkolonie, aus der eigene Kunst- und Designschulen hervorgingen. Wer noch keinen Einblick in die „Schatzkammern“ anthroposophischer Kunst hatte, mag Skepsis hegen, insofern ihm die künstlerische Praxis im Umfeld anthroposophischer Institutionen nicht unbekannt geblieben ist. Welche Quantitäten und Qualitäten, welche Originalität der künstlerischen Produktionen liegen vor? Welche Künstlerpersönlichkeiten wirkten in Dornach und anderen anthroposophischen Zentren? Warum blieb ihr Schaffen weitgehend unbekannt? Warum fügte sich anthroposophische Kunst nicht in den paradigmatischen Rahmen der Moderne, ihrer Kunstgeschichtsschreiber und ihres Kunstmarkts? Welchen Umfang, welche stilistische Besonderheiten hatte die anthroposophische Kunst des 20. Jahrhunderts?

In der bisherigen kunstgeschichtlichen Literatur hat man fast ausschließlich die bedeutenden Pioniere der Moderne (wie beispielsweise Kandinsky, Mondrian, Itten) auf ihre zumindest zeitweilige Affinität zu spirituellen Lehren hin untersucht (Steiner, Leadbeater, Mazdasnan, u.a.). Die Frage, inwieweit sich Künstler lediglich zeitweise von Rudolf Steiners Lehren inspirieren ließen, wurde schon mehrfach berücksichtigt, nicht aber jene nach den Künstlern, die im inneren Dornacher Kreis um Steiner oder in seiner Nachfolge erklärtermaßen anthroposophische Kunstwerke schaffen wollten – und sich dezidiert gegen den Zeitgeist der Moderne positionierten. Wer waren diese Künstlerpersönlichkeiten? Wie groß war der Künstlerkreis um Steiner und in dessen direkter Nachfolge?

Prüft man den Forschungsstand, so wird deutlich, dass es weder eine Publikation gibt, die diese Fragen beantworten könnte, noch dass es je eine Ausstellung gab, die einen größeren Überblick über die wichtigsten anthroposophischen Künstler des 20. Jahrhunderts gezeigt hätte. Zwar wurden mehrere Künstlermonografien – zumeist in anthroposophischen Verlagen – publiziert, jedoch keine größere Übersicht. Unsere Ausstellung samt Katalog will diese bieten und zudem erstmals die mitteleuropäische Dimension anthroposophischer Kunst veranschaulichen, insofern neben der Schweiz, Deutschland und Österreich auch Tschechien, Polen und Ungarn als Länder mit bedeutenden anthroposophischen Künstlern vertreten sind. In einer großangelegten Übersicht zeigen wir anthroposophische Kunst im chronologischen Spannungsbogen von der Grundsteinlegung des ersten Goetheanum 1913 bis in die Gegenwart herein – unter besonderer Berücksichtigung des ehemaligen Spannungsfeldes zwischen politischem West- und Ostblock, sowie der Verbotszeiten für anthroposophische Künstler. Die Ausstellung legt ihren Schwerpunkt auf die Malerei, entfaltet jedoch auch den Gesamtkunstwerk-Impuls der Anthroposophie: Vorgestellt werden zudem Design, Kunsthandwerk, Plastik, sowie Spielzeuge, Musikinstrumente und weitere Anthroposophica. Weltweit erstmals gibt diese Ausstellung einen umfassenden Einblick in die außerordentliche Vielfalt anthroposophischer Kunst und Lebenskunst.

Reinhold J. Fäth (Apolda)
David Voda (Olomouc)

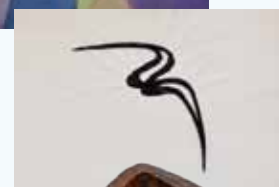
Výstavní koncept – Gesamtkunstwerk Ausstellungskonzept Gesamtkunstwerk

Anthroposofické umění tíhne ke Gesamtkunstwerku, což přimělo již roku 1983 Haralda Szeemanna k tomu, aby goetheanský impuls Rudolfa Steinera zohlednil ve své legendární výstavě *Der Hang zum Gesamtkunstwerk: Europäische Utopien seit 1800*. Muzeum umění Olomouc prezentuje rozsáhlý výběr exponátů právě v rámci tihnutí ke Gesamtkunstwerku. Výstavní prostory v celkové ploše 660 m² tak budou částečně inscenovány jako obytné pokoje. /

Anthroposophische Kunst tendiert zum »Gesamtkunstwerk«, weshalb Rudolf Steiners Goetheanum-Impuls schon von Harald Szeemann 1983 in der Ausstellung *Der Hang zum Gesamtkunstwerk: Europäische Utopien seit 1800* berücksichtigt wurde. Das Kunstmuseum Olmütz präsentiert eine größere Anzahl der Exponate in einem Gesamtkunstwerk-Kontext, der Ausstellungsräume teilweise als Wohnräume inszeniert auf einer Ausstellungsfläche von 660 m².

Okruh / Umfang

Malba / Malerei
Kresba a grafika / Zeichnungen und Graphik
Socha / Bildhauerei
Nábytek a design / Möbel und Design
Architektura / Architektur (Fotografien)
Umělecká kniha / Kunstbuch
Plakát, užitá grafika, exlibris / Plakat, angewandte Graphik, Exlibris
Liturgické, „okultní“ a eurytmické předměty / Liturgische, „okkulte“ und Eurythmie-Figuren
Hračky a hlavolamy / Spielzeug und „Denkaufgaben“
Oblečení a scénické oděvy / Bekleidung und szenische Kostüme
Hudba / Musik
Dokumentace / Dokumentation

Práce / Werke von

Ernst Aisenpreis
Beppe Assenza
Karl Ballmer
Paul Bay
Friedrich Bergmann
Karo Bergmann
Jerome Bessenich
Walter Besteher
Joseph Beuys
Johannes Bierende
Louise van Blommestein
Hilde Boos-Hamburger
Lajos Boros
Ludvík Chlubna
Liane Collot d'Herbois
Hanna Deike
Werner Diedrich
Oswald Dubach
Irma von Duczyńska
Imme von Eckhardtstein
Ejnar Eising
Bernhard von Eyb
Karl-Heinz Flau
Fritz Fuchs
Henni Geck
Felix Goll
Erika Gross
Julius Hebing
Hans Hermann
Maria Hiszpanska-Neumann
Otakar Hudeček
Hans Itel
Bohumil Jerie
Felix Kayser
Hermann Kirchner
Walther Kniebe
Karl König
Hermann Linde
Werner Loeffler
Frank Mäder
Imre Makovecz
Francesco Maresca
Edith Maryon
Malo von May
Rudolf Michalik
Rudolf Milde
Yvonne von Miltitz
Peter-Andreas Mothes
Wilfried Ogilvie
Günther Oling
Elisabeth Oling-Jellinek
Hilde Pollak

Richard Pollak
Luděk Přikryl
Joseph Prinke
Siegfried Pütz
Rex Raab
Paula Rackwitz-Bulirova
Hermann Ranzenberger
Hilde Raske
Clara Rettich
Walther Roggenkamp
Arild von Rosenkrantz
Nora Ruhtenberg
Thadäus Rychter
Paul Schatz
Ottilie Schneider
Karl-Georg Schoettle
Fritz Schulte
Fritz Schuy
Helmut Siber
Franciszek Siedlecki
Jadwiga Siedlecki
Rudolf Steiner
Maria Strakosch-Giesler
Ulla Strand
Michaela Terčová
Assja Turgenjeff
Hans Wildermann
Lotte Volkmer
Waldemar Volkmer
Gerard Wagner
Elisabeth Wagner-Koch
Bernhardt Weyrather
Margarita Woloschin
Erika Zoeppritz

Katalog

K výstavě vychází katalog o přibližně 400 stranách ve třech (čtyřech) jazykových mutacích - v anglické, německé, české (polské). / Der jeweils in tschechischer (ev. polnischer), deutscher und englischer Sprachfassung publizierte Katalog zur Ausstellung wird ca. 400 Seiten umfassen.

Editoři katalogu / Herausgeber des Katalogs

Dr. Ivo Binder, Prof. Dr. Reinhold Fäth, Mgr. David Voda

S příspěvky / Mit Beiträgen von

David Voda (Olomouc): O anthroposofickém umění od rozmachu svobodných počátků až po skrývání v ilegalitě anthroposofických zakázaných skupin v českých zemích / Über die anthroposophische Kunst vom Aufschwung freien Anfangs zum Untergrundleben inmitten verbotener anthroposophischer Gruppierungen in den tschechischen Ländern

?Tomáš Zdražil (Waldorf Semily): O počátcích theosofie a anthroposofie v českých zemích / Über Genesis der Theosophie und Anthroposophie in den tschechischen Ländern

?Dr. Jiří Vysloužil (Masaryk-Universität, Brünn): O čtvrttónové hudbě Aloise Háby a anthroposofii / Über Vierteltonmusik von Alois Hába und Anthroposophie

Dr. Michael Kurtz (Dornach): O opeře Pád Antikrista od Viktora Ullmanna / Über Viktor Ullmanns Oper *Der Sturz des Antichrist*

Dr. Sabine Voda Eschgfäller (Palacký-Universität, Olomouc): O Christianu Morgensternovi, Albertu Steffenovi a anthroposofii v literatuře / Über Christian Morgenstern, Albert Steffen und Anthroposophie in der Literatur

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda): O dornašském designu, Gesamtkunstwerku, anthroposofickém umění, uměleckém trhu a umění rámu ve světle anthroposofie / Anthroposophische Kunst und Kunstmarkt, Gesamtkunstwerk und Design, Anthroposophische Bilderrahmen

Andreas Albert (Dresden): O pronásledování anthroposofických umělců („zvrhlého umění“) v NDR / Über die Unterdrückung anthroposophischer Kunst als „Entartete Kunst“ in der DDR

Dino Wendtland (Goetheanum, Dornach): O návrzích malířské výzdoby prvního Goetheana v Dornachu / Über die Entwürfe zur Malerei im ersten Goetheanum in Dornach

Prof. Dr. Walter Kugler (Rudolf Steiner Archiv, Dornach) - O kresbách na tabulích Rudolfa Steinera / Über Rudolf Steiners Wandtafelzeichnungen

Dr. Wolfgang Zumdick (Oxford Brookes University): O Josephu Beuys a anthroposofii v kulturním kontextu / Über Joseph Beuys und die Anthroposophie im kulturellen Kontext

Prof. Dr. Peter Pásztor (University Košice): Živá architektura Imre Makovcze a obroda organické architektury ve střední Evropě po roce 1945 / Lebendige Architektur Imre Makoveczs und die Erneuerung organischen Bauens in Mitteleuropa nach 1945

Institute a kurátoři / Institution und Kuratoren

Muzeum moderního umění Olomouc

Museum der modernen Kunst

Muzeum umění Olomouc bylo založeno roku 1952. Pečuje o více než 65 tisíc sbírkových předmětů (malířství, sochařství, kresba, volná a užitá grafika, fotografie, užitě umění a architektura). Muzeum umění je třetí největší a nejvýznamnější institucí svého druhu v České republice.

Das Olmützer Museum für moderne Kunst wurde im Jahr 1952 gegründet. Das Museum verwaltet mehr als 65.000 Kunstgegenstände (Malerei, Skulptur, Zeichnung, freie und angewandte Grafik, Fotografie, Angewandte Kunst und Architekturdokumentation). Das Museum ist die drittgrößte Institution seiner Art in der Tschechischen Republik.

Kurátoři výstav / Ausstellungskuratoren

Dr. Ivo Binder (Muzeum umění Olomouc)
Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda, Deutschland)
Mgr. David Voda (Olomouc)

Výstavní termín / Ausstellungstermin

Říjen 2014 – leden 2015
Oktober 2014 – Januar 2015

Výstavní partneři / Ausstellungspartner

Město Olomouc / Stadt Olmuetz,
Olomoucký kraj / Region Olmuetz

Výstavní reprízy / Übernahme der Ausstellung

Výstavu bude možno od jara 2015 reprízovat v rozšířené nebo naopak ve zkrácené podobě v jiných městských či zemských výstavních institucích. / Die Ausstellung kann ab dem Frühjahr 2015 von Museen anderer Städte und Länder übernommen werden, sowohl in reduzierter als auch in erweiterter Fassung.

Kontaktní adresy / Kontaktadressen

Dr. Ivo Binder
Muzeum umění Olomouc
Postanschrift: Denisova 47, CZ-Olomouc 771 11
info@olmuart.cz, binder@olmuart.cz

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda, Deutschland)
drfaeth@designtherapie.de

Mgr. David Voda (Olomouc)
david.voda@volny.cz

Doprovodný program / Begleitprogramm

Planung:
Opera Pád Antikrista od Viktora Ullmanna
Moravské divadlo Olomouc /
Oper Der Sturz des Antichrist von Viktor Ulmann.
Mährisches Theater Olmütz

Alois Hába, Cesta životem / Der Weg des Lebens
(1933), Symfonická fantazie / Symphonische Fantasie,
Sál Reduty Moravské filharmonie, Olomouc /
Reduta-Saal, Mährische Philharmonie, Olmuetz

Výstava 100 let anthroposofického umění ve střední Evropě pod odborným a organizačním vedením Prof. Dr. Reinholda J. Fätha (Apolda) a Mgr. Davida Vody (Olomouc) byla odsouhlasena a přijata do výstavního plánu Muzea umění Olomouc v termínu říjen 2014 – leden 2015. / Die Ausstellung „Anthroposophische Kunst in Mitteleuropa: Eine Revision nach 100 Jahren“ unter fachlicher und organisatorischer Leitung von Reinhold J. Fäth (Apolda) und David Voda (Olomouc) ist genehmigt und eingeplant im Ausstellungsplan des Kunstmuseums Olomouc von Oktober 2014 bis Januar 2015.

Prof. Dr. Pavel Zatloukal

ředitel Muzea umění Olomouc / Direktor des Kunstmuseums Olmütz

V Olomouci, dne 1. února 2012 /
Olmütz, den 1. Februar 2012